

ЛІТЕРАТУРА:

1. Величковский Б.М., Зинченко В.П., Лурия А.Р. Психология восприятия. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1973. – 246 с.
2. Выготский Л.С. Мышление и речь. – М.: Лабиринт, 2005. – 351 с.
3. Жинкин Н.И. Речь как проводник информации. – М.: Наука, 1982. – 159 с.
4. Зимняя И.А. Психология слушания и говорения. Автореф. докт. дис. – М., 1973. – 30 с.
5. Методика / Под ред. А.А. Леонтьева. – М.: Рус. яз., 1988. – 180 с.
6. Основы теории речевой деятельности / Отв. ред. д-р филол. наук А.А. Леонтьев. – М.: Наука, 1974. – 368 с.

УДК 37. 036: 82.09

Н.Г. Мінасян

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ЕСТЕТИКО-ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УРОКІВ “ЗАРУБІЖНОЇ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ”

У статті вперше зроблена спроба дати визначення дефініції “Естетико-виховний потенціал уроків “Зарубіжної художньої культури”. Надана характеристика поняття з точки зору змістоутворювального аспекту та структурного аналізу.

First time the attempt to define the essence of the definition of “Esthetic – bringing up potential of the lessons” of the Foreign Culture Art – was made in this article. The characteristic was given from the point of view of content – made aspect and structural analysis.

Естетико-виховний потенціал уроків “Зарубіжної художньої культури” як наукова дефініція малодосліджене явище у вітчизняній педагогічній науці. На сучасному етапі її розвитку закладаються підвалини сутності цього поняття, оскільки зміст його на сьогодні ще не має чіткого визначення а ні з позиції смислоутворювального процесу, а ні з позиції структурного аналізу. Кожна наука при створенні нової системи понять зумовлюється її поступальним розвитком, спирається на відкриття, пояснення нових явищ. Однак, для “нового” джерелом можуть бути і вже визначені, досліджені факти, але усвідомлені на новому, вищому рівні розуміння, усвідомлені з точки зору сучасних умов і потреб.

Сказане, безпосередньо, стосується естетико-виховного потенціалу уроків “Зарубіжної художньої культури”.

Потенціал як наукова дефініція універсальне поняття. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що вчені досліджують різні його аспекти: Г.Авдіянц, О.Олексюк – духовний потенціал особи; О.Волкова – потенціал творів мистецтва; Л.Каган – естетичний потенціал практичної та художньої діяльності, потенціал особистості; О.Калашнікова – потенціал культури; Д.Лихачов, В.Сухомлинський – естетико-виховний потенціал мистецтва; Д.Паригін – духовно-психологічний потенціал особистості, потенціал моди, творчий потенціал; Г.Побережна – педагогічний потенціал музикотерапії. Разом з тим, ще не було здійснено спроби розглянути питання *естетико-виховного потенціалу уроків “Зарубіжної художньої культури”*. Наше дослідження – це намагання заповнити, хоча б частково, цей пробіл.

Важливість дослідження цього *поняття* полягає в тому, що саме воно являє собою основу, на підставі якої:

- визначається загальна мета змістової лінії “Зарубіжна художня культура”;
- відбувається тематичне планування;
- формується мета кожного, окремо взятого, уроку;
- проходить відбірковий процес художнього матеріалу;
- визначається типологія уроків.

Важливість полягає ще й в тому, що ці уроки з їх естетико-виховним потенціалом являють собою чинник естетичного виховання. У визначенні останнього ми спираємося на погляди О.Бурова та Д.Лихачова, які зазначають, що естетичне виховання – це “цілеспрямований, організований та контрольований педагогічний процес формування в особистості естетичного відношення до дійсності та естетичної діяльності” [4: 11-12]. Воно розглядається нами як органічна складова частина цілісного, гармонійного, всебічного розвитку особистості старшокласника. Треба усвідомити міру важливості, значущості входження цих уроків в загальний виховний процес. Адже від того, які чинники будуть складовими цього процесу в загальноосвітній школі, буде залежати і його ефективність, і його результативність, і його дієздатність.

Таким чином, проблема відсутності чіткого визначення поняття *естетико-виховного потенціалу* “Уроків зарубіжної художньої культури” ускладнює процес викладання предмета, послабляє розуміння значущості його у виховному процесі. Проблема потребує негайного вирішення в педагогічній науці й впровадження результатів у практику викладання як уроків “Зарубіжної художньої культури”, так і курсу “Художня культура” в цілому, а також організацію виховного процесу в загальноосвітній школі.

Що являють собою уроки “Зарубіжної художньої культури”? У чому їх специфіка?

Змістова лінія “Зарубіжна художня культура” – 11 клас являє собою третій заключний етап опанування курсу “Художня культура” [9: 184-221] (9 – клас – “Художня культура”, 10 – клас – “Художня культура України”) і являє собою своєрідну художньо-світоглядну кульмінацію шкільної освіти. Ці уроки – вершина культурологічної піраміди предметів художньо-естетичного циклу: “Музичного мистецтва”, “Образотворчого мистецтва”, “Мистецтва”, “Художньої культури”, “Української художньої культури”. Змістовна наповненість уроків характеризується великим об’ємом мистецтвознавчого, інформаційного, фактологічного матеріалів. Змістовне наповнення тем створює умови для виходу за рамки національної ментальності, зіставлення та порівняння “свого” та “іншого”.

Це формує у випускника школи переконання про необхідність єдності культурного розмаїття, братерства людей. Вони, за словами авторів програми, “будуть здатні цінувати духовний світ інших народів та культуру інших країн” [14: 190]. Викладання предмета ґрунтується на сформованому в свідомості старшокласників у попередніх класах інтегральному погляді на цілісну художню картину світу, усвідомленні фундаментального зв’язку усіх видів мистецтва з життям, сформованому в одинадцятикласників уявленню про єдність універсальних художньо-естетичних категорій: “ритму”, “контрасту”, “симетрії”, “композиції”, “інтонації”, “розвитку”.

Важливим є урахування психологічних характеристик учнів одинадцятого класу, а саме: втрата зовнішніх орієнтирів своєї ваги, руйнування авторитетів, критичний перегляд, переоцінка норм поведінки, оволодіння особистісними пізнавальними процесами: сприйняттям, увагою, пам’яттю, уявою, мисленням, підпорядковуючи їх завданням діяльності.

Урок – головна форма організації навчання і виховання в сучасній школі, таким чином, і головна форма викладання зарубіжної художньої культури. Отже, цей урок підпорядковується всім закономірностям процесу навчання і виховання. Урок – це логічна одиниця теми, розділу, всієї змістової лінії. Він має свою сувору внутрішню логіку, яка визначається дидактичною метою, змістом, засобами, методами та прийомами навчання. Але на уроці зарубіжної художньої культури на **перший план** висувається завдання не управління пізнавальною діяльністю учнів, а **виховання** особистості випускника школи, **формування** ціннісного відношення до світорозуміння, світосприйняття **засобами мистецтва**. Виходячи з цього, такий урок, як цілісний **педагогічний твір**, має свої **специфічні методичні особливості**. Вони забезпечують провідну роль на уроці **організацію переживань**, а потім уже одержання знань, умінь та навичок. “Збентежив, примусити замислитися” (М.Щербаків) – це формула, яка є сконцентрованим визначенням суті методики викладання зарубіжної художньої культури. Таким чином, в уроках зарубіжної

художньої культури закладено великі *естетико-виховні можливості*. Саме останні виступають як *естетико-виховний потенціал*.

Етимологія слова “потенціал” (з латинської мови) – **сила** [10: 541]. Це багатозначне поняття: у Великому тлумачному словнику сучасної української мови – це “приховані здатності, сила для якої-небудь діяльності, запаси чого-небудь, резерви, можливості, що можуть бути здійснені за певних умов” [1: 902]; у Словнику іншомовних слів – це “сукупність засобів, які мають бути, можливостей в будь-якій галузі” [12: 404]; у Словнику російської мови – “ступень потужності чого-небудь; сукупність засобів, які мають бути використаними з будь-якою метою за певних умов” [11: 451]; в Українському радянському енциклопедичному словнику – “наявні сили, запаси; засоби, які можливо використовувати” [13: 736]. Ці визначення об’єднує ключове визначення – *можливості, які можуть бути здійснені за певних умов*. Саме воно, на нашу думку, завдяки смислоутворювальному аспекту, може бути базовим у дослідженні *сутності* естетико-виховного потенціалу уроків зарубіжної художньої культури.

Питання, пов’язані з визначенням сутності різних аспектів потенціалу, як було зазначено вище, висвітлені у роботах багатьох учених. У цих дослідженнях для нас цінною є думка про наявність *спрямованості* потенціалу.

О.Олексюк трактує сутність *духовного потенціалу особи* як “можливості, здібності до ефективної діяльності” [7: 42]. Основу *естетичного потенціалу*, на її думку, як і теоретичного, й етичного, як підсистем духовного потенціалу особи, складають, згідно з філософською концепцією В.Федотової, *пізнавальні, естетичні та моральні здібності*. “Завдяки цим здібностям, – наголошує О.Олексюк, – проявляються сутнісні сили, які відображають сутність, динаміку та **спрямованість** духовного потенціалу особи” [7: 43]. В якості ж “резервуару духовності” виступає системоутворювальний елемент потенціалу – *креативність*.

Д.Паригін, досліджуючи психологічні аспекти духовного потенціалу особи, стверджує, що з психологічної точки зору *можливості* останньої складаються з її інтелектуального, емоційного, енергетичного та вольового *потенціалів*. Поняття “**духовно-психологічний потенціал особистості**” він визначає як “певний рівень її психічних можливостей та внутрішньої енергії, **спрямованої** на творчий самовираз й самоствердження” [8: 179].

Саме наявність *спрямованості* є важливим фактом при створенні структурної моделі естетико-виховного потенціалу уроків зарубіжної художньої культури як *можливостей уроку з їх певною направленістю*, які можуть бути здійснені за конкретних педагогічних умов. У нашому дослідженні *спрямованість, направленість* виступають в якості **векторів** потенціалу. Враховуючи багатофункціональність уроку, визначаємо п’ять таких векторів, і даємо їм змістовну характеристику:

- **аксіологічний вектор**: можливість уроку формувати в учнів систему ціннісних орієнтацій в естетичній сфері, тобто формувати естетичні потреби, судження, в яких виражаються естетичні смаки, погляди, ідеали особистості, а також формувати спроможність давати певну емоційно-образну оцінку предметам та явищам;
- **творчий вектор**: можливість уроку формувати уміння, навички, здібності до творчої дії та формувати мотивації напрямку цієї дії: позитивної, продуктивної, соціально-організаторської, перетворювальної відповідно до ідеалів істини, добра і краси;
- **гносеологічний вектор**: можливість уроку давати певний об’єм якісної інформації стосовно мистецтвознавчих знань, історичних подій, біографічних фактів тощо, тобто інформації, яка пов’язана з пізнавальною діяльністю старшокласників, яка є джерелом самопізнання, самовдосконалення за законами краси.

- художній вектор: спроможність уроку формувати високий змістовний рівень художніх потреб старшокласників та створення умов для їх задоволення, реалізації.
- комунікативний вектор: можливість уроку формувати в учнів культуру міжособистісних стосунків, контактів в суб'єкт–суб'єктних відносинах, можливість уроку створити умови для розуміння мистецтва як універсальної мови між людьми, яка дає їм змогу обмінюватися почуттями, думками, залучатися до культурно-історичного досвіду, який знаходиться далеко від них епохально та географічно, а значить і об'єднувати їх.

Оскільки сучасний урок мистецтва в структурному плані характеризується цілісністю, логічністю та послідовністю всіх його етапів, то і **вектори** естетико-виховного потенціалу уроку знаходяться в гармонійній **єдності дії**.

Ядром уроку зарубіжної художньої культури є **мистецтво**. І в ніякому разі не можна залишити осторонь факт наявності *естетико-виховного потенціалу* саме *творів мистецтва*.

Отже, учень на уроці зарубіжної художньої культури знаходиться в **“зоні дії подвійного естетико-виховного потенціалу”**.

Треба визначити співвідношення естетико-виховного потенціалу уроків і естетико-виховного потенціалу мистецтва. Естетико-виховний потенціал уроку – це можливості уроку як формоорганізуючого, керованого, обмеженого в часі простору сприймання творів мистецтва. **Він підпорядкований мистецтву, оскільки без нього існувати не може**. А естетико-виховний потенціал мистецтва може проявлятися і в іншому формоорганізуючому просторі – музеї, театрі, виставці, концерті, філармонії тощо. Тому для уроку значущим фактором сприйняття творів мистецтва є **педагогічні умови** цього процесу.

У методичній літературі нами не знайдено чіткого визначення поняття *“естетико-виховний потенціал мистецтва”*. Але опір відомих учених, педагогів на такі **можливості** мистецтва як: *змога його визвати* в людині велику радість або *породити* в ньому жах (Д.Кабалевський); *спроможність* мистецтва *виховувати* в людині здатність співпереживання (Б.Неменський); *здатність проникати* в психіку учня, *запалити* в людині іскру естетичного переживання, *змінити* характер і мотиви її діяльності (Г.Шевченко); *пробудження* ціннісного ставлення до протиріч життя в процесі катарсисної дії мистецтва (О.Волкова), *здатність* мистецтва *навчити* учнів розуміти те, що художній твір має особистісну естетичну цінність (Л.Предтеченська), а також використання дефініції **“перетворювальна сила мистецтва”** (П.Білецький, Н. Дмитрієва, Д. Кабалевський Д.Лихачов, І. Тен, Г.Шевченко) дає нам право трактувати їх як **естетико-виховний потенціал мистецтва**.

Мистецтво має практично-дійовий характер: адже саме в ході сприймання художніх творів відбувається духовно-практичний вплив мистецтва, тобто, можна стверджувати, що в самої суті мистецтва закладено естетико-виховний потенціал.

Естетико-виховний потенціал мистецтва має різнобічний та всеосяжний характер завдяки наявності таких, притаманних мистецтву, якостей, як:

- багатогранність – множинність інтерпретацій одного й того ж твору;
- полікультурність – реальна можливість “зазирнути” в інші часи, інші культурні світи;
- відкритість – процес сприйняття мистецтва – завжди творчість, завжди “шлях у невідоме”;
- полілогічність – сприйняття всієї глибини творів мистецтва неможливе сам на сам, навіть найграмотнішим й найосвітченішим глядачем або слухачем. Воно припускає точку зору інших, діалог як найбільш адекватний спосіб опанування естетичного об'єкту.

Треба зазначити, що мистецтво реально існує тільки як система його видів, які відрізняються змістом, мовою, життєвою роллю і мають бути носіями особливими, тільки їм притаманними *потенціальними можливостями*. Так, **естетико-виховний потенціал музики** проявляється в здатності розкрити внутрішній світ людини, передати те, що

відноситься до таємниці її душі й неприступне перекладу на мову понять: найглибші емоційні переживання, найтонші відтінки настроїв; розвинути музичний слух, ритм, пам'ять.

Найважливіша особливість *естетико-виховного потенціалу архітектури* – та, що “її твори органічно входять до сучасної культури як невід’ємна частина соціального середовища і можуть впливати на естетичну свідомість, а повага до минулого, до творчої праці попередників повинна формувати в сучасній молоді моральну відповідальність перед попередніми і майбутніми поколіннями” [5: 164-165].

Естетико-виховний потенціал скульптури – це можливість виховувати повагу до високої одухотвореної людської краси, розвитку здібності сприймати прекрасну форму, пластичну досконалість статі.

Естетико-виховний потенціал живопису проявляється в змозі розвивати почуття кольору, форми, вміння помічати загальний колорит картини, гармонію тонів, розуміти композицію творів, точність й виразність малюнку.

Дія *естетико-виховного потенціалу декоративно-прикладного мистецтва* спрямована на пробудження естетичної насолоди від високого смаку його творців, розвитку почуття ритму, симетрії.

Сила театру, “диво театру” в тому, що він ставить глядача в позицію “третього творця” (К.Станіславський).

Естетико-виховний потенціал кіномистецтва – в можливості виховувати “розумні емоції” (Л.Виготський), соціальні за змістом і художні за характером, їх впливу на свідомість людини.

Отже, на уроках зарубіжної художньої культури естетико-виховний потенціал мистецтва виступає як синтез потенціалів, які взаємозбагачують, взаємодоповнюють один одного. Залежно від характеру впливу, який виявляють твори мистецтва, вони відносяться до тієї чи іншої категорії естетики, яким також притаманний свій естетико-виховний потенціал.

Так, *естетико-виховний потенціал прекрасного* – в пробудженні позитивних емоцій: світлих відчуттів, високої насолоди.

Потенціал потворного, на думку В.Панченко, в здатності бути індикатором “усвідомлення людиною загрози її існуванню, розуміння того, що підриває підвалини людяності, що потребує духовного і практичного опанування” [3: 83-84]. *Естетико-виховний потенціал піднесеного* в здатності підносити людину над усім дрібним та метушним, у змозі, за думкою Є.Майміна, “залучити людину до думок про вічне” [5: 30]. *Потенціал низького* в змозі виокремити й показати ті явища, які мають негативне суспільне значення і містять у собі загрозу людству тому, що, за словами В.Панченко, “на певному етапі суспільного розвитку не піддаються освоєнню і підпорядкуванню людської волі” [3: 92]. Суть *естетико-виховного потенціалу трагічного* – в “катарсисній” дії, у можливості морального очищення від вад (Аристотель). Сміх – прекрасний й сильний засіб переборювання та очищення – так можна трактувати сутність *естетико-виховного потенціалу комічного*.

Таким чином, в естетичному відношенні до світу учень старшої школи гіпотетично може виступати як цілісний індивід, здатний переживати найвищу духовну насолоду, стверджувати прекрасне й піднесене через розв’язання трагічних і комічних колізій та подолання потворного й низького. Така довершеність особистості учня формується завдяки використанню *естетико-виховного потенціалу творів мистецтва* на уроках зарубіжної художньої культури, який впливає на розум і серце комплексно – не існує такого куточку людського духу, який би залишився осторонь від цього впливу.

Опір на векторну наповненість естетико-виховного потенціалу уроку, врахування її у роботі дає змогу одержувати певний рівень вихованості, досконалості особистості старшокласника. В цій роботі важливим є врахування співвідношення *потенціалу та дії*. За думкою В.Олексюка, дія виражає “повну присутність реалізації або завершення потенції” [6: 52]. Для нашого дослідження важливим є саме *породжувальна дієвість потенціалу*. Саме дія є реалізатором останнього. На цьому і наголошує В.Олексюк: “*Потенція може бути знана тільки завдяки дії, яка її реалізує*” [6: 53].

О.Волкова також підтверджує думку стосовно співвідношення потенціалу й дії. Дію вона трактує як імпульс. Тобто потенціал породжує дію у вигляді творчих імпульсів: “пробудження творчих **імпульсів** особистості пов’язано з потенціалом мистецтва бути специфічним стимулом до морального самоконтролю людини, пошуку цілісного “Я”, постійно долаючого дистанцію між реальним, емпіричним та ідеально можливим “Я” [2: 7].

Таким чином, естетико-виховний потенціал уроку як багатовекторний комплекс можливостей уроку, ядром якого є сприйняття творів мистецтва, є джерелом виникнення в свідомості й у підсвідомості учнів **породжувальних імпульсів** (І.Бех), тобто він породжує імпульси як поштовхи до дії, а саме:

імпульси психолого-особистісного характеру:

- імпульс “**породження**” – спроможність потенціалу породити в учнях значущість своєї особистої неповторності, особистісного “Я”;
- імпульс “**розкриття**” – спроможність потенціалу розкрити незнані, непізнані раніше, внутрішні резерви особистості;

імпульси творчого характеру:

- імпульс “**перетворення**” – здатність потенціалу пробудити в учнях бажання перетворити яскраві враження особистого життя в виразні художні образи;
- імпульс “**бажання**” – здатність пробудити бажання творити прекрасне власноручно;

імпульси пізнавально-евристичного характеру:

- імпульс “**пробудження**” – здатність потенціалу пробудити в юній душі інтерес до зарубіжної художньої культури, до життя видатних митців, до історії виникнення шедеврів мистецтва народів світу;

імпульси дієвого характеру:

- імпульс “**поштовху**” – здатність потенціалу пробудити бажання до пошуку особистісного шляху творчого саморозвитку, самовдосконалення;
- імпульс “**активної дії**” – здатність потенціалу викликати бажання до перетворення оточуючого середовища за законами краси;
- імпульс “**імітації**” – спроможність потенціалу викликати у старшокласника бажання наслідувати красивий вчинок, духовно красиву особистість, красиву досконалу зовнішність.

Отже, естетико-виховний потенціал уроків “Зарубіжної художньої культури” – це багатовекторний комплекс можливостей уроку, ядром якого є сприйняття творів мистецтва, який являє собою, за певних педагогічних умов, джерело виникнення в свідомості й у підсвідомості учнів породжувальних імпульсів.

Від того **які** імпульси породжені векторами естетико-виховного потенціалу уроків “Зарубіжної культури”, в якій **численності** можна мати уяву про **міру вихованості, ступень розвитку** особистості випускника загальноосвітньої школи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови /Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.
2. Волкова Е.В. Произведения искусства в мире художественной культуры /Монография. – М.: Искусство, 1988. – 240 с.
3. Эстетика: Підручник /Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк: За заг. ред. Л.Т. Левчук. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2005. – 431 с.
4. Эстетическое воспитание школьников: Под ред. А.И.Бурова и Б.Т.Лихачева. – М., “Педагогика”, 1974. – 304 с.
5. Эстетичне виховання: Довідник /В.І. Мазепа (керівник авт. колективу), А.В. Азархін, В.С. Горський та ін.; Упоряд. Н.О. Яранцева. – К.: Політвидав України, 1988. – 214с. – Бібліогр.: С. 209-212.
6. Маймин Э.А. Эстетика – наука о прекрасном: Кн. для учащихся. – М.: Просвещение, 1982. – 192с.

7. Олексюк В.І. Християнська основа української філософії: (Вибрані твори) / Володимир Олексюк. – К.: Соборна Україна, 1996. – 234 с. – (Мислителі укр. діаспори).
8. Олексюк О.М. Духовний потенціал особистості: пошук нових парадигм // Київський держ. ін-т культури: Збірник наук. праць. – К., 1994. – Ч.1. – С. 36 – 45.
9. Парыгин Б.Д. Социальная психология: Учебник для вузов /Б.Д.Парыгин. – С-ПБ.: С-Пб ГУП, 2003. – 612 с. – (Б-ка Гуманитарного университета; Вып.15).
10. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Художньо-естетичний цикл 5-11 класи. К.: Ірпінь, 2005. – 240 с.
11. Словарь иностранных слов. – 16-е изд., испр. – М.: Рус. яз., 1988. – 624 с.
12. Словарь русского языка в четырех томах. Т.III. Гос. изд-во иностр. и нац. слов. – М., 1959. – 991 с.
13. Словник іншомовних слів /За редакцією члена-кореспондента АН УРСР О.С.Мельничука. – К.: Гол. ред. укр. рад. енциклопедії АН Української РСР, 1975. – 776 с.
14. Украинский Советский Энциклопедический Словарь: В 3-х т. /Редкол.: А.В.Кудрицкий (ответ.редактор) и др. – К.: Глав. ред. УСЭ, – 1988. – Т. 2. – 1988 – 768 с.
15. Художня культура світу: Арабо-мусульманський, африканський, індійський, далекосхідний, латиноамериканський, північноамериканський культурні регіони: Навч. посіб. / Н.Є.Миропольська, Е.В.Белкіна, Л.М.Масол та ін.: За ред. Н.Є.Миропольської. – К.: Вища шк., 2003. – 191 с.

УДК 373.2.016:81

І.В. Мисан

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ РОБОТИ В ДНЗ

У статті розглядаються науково-методичні підходи до роботи над фразеологізмами в ДНЗ. Висвітлено значення цієї лексико-семантичної групи слів, запропоновано методи, форми, засоби й способи подачі дітям цієї лексичної групи як з метою сприйняття й розуміння їх дошкільниками, так і з метою формування умінь доречно використовувати їх у висловлюваннях.

The article considers the scientific and methodic approaches to the work with phraseologisms in CEE. The significance of this lexico-semantic group of words is lighted up, methods, forms, means and ways of this lexical group presentation for children are proposed with the aim of their better perception and understanding by children and formation the skills to use them properly as well.

Постановка проблеми. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку зумовлений засвоєнням рідномовної специфіки і формуванням національної культури для повноцінного спілкування з дорослими й ровесниками, доречного вираження дітьми тієї чи іншої думки. Мовлення дитини розвивається унаслідок генералізації мовних явищ, сприймання доречного, національно забарвленого мовлення дорослих і власної мовленнєвої активності. Одним із шляхів удосконалення навичок дітей висловлюватися точно, виразно, із використанням різноманітної специфічно української лексики є збагачення їхнього мовлення фразеологізмами, які є основним, невичерпним джерелом рідної мови з властивими їй влучністю, дотепністю, образністю. Фразеологізми мають велике значення не тільки для формування активного словника, а й для становлення лексико-значеннєвого сприйняття дитини, її семантичного і смислового розвитку. Адже фразеологізми є одним із “цілющих”, невичерпних українських джерел розвитку мовленнєвих навичок у дітей старшого дошкільного віку [3].

Актуальність обраної теми. Дошкільний період формування комунікативно-мовленнєвих здібностей дитини старшого дошкільного віку є основним. Він покликаний